

ДИДАКТИКА ТА МЕТОДИКА

Вікторія Гринько

РОЛЬ МЕТОДІВ АКТИВІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У статті розглядаються підходи до визначення методів активізації навчально-пізнавальної діяльності майбутніх учителів початкових класів, їх визначальні риси та засоби використання.

Ключові слова: активне навчання, методи активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів.

The approaches of determinations of activation methods of the educational-cognitive activity of future primary classes' teachers, their basic features and methods of its usage are investigated in the article.

Key words: an active studying, activation methods of educational-cognitive activity of students.

Реформа вищої школи, що розпочалася у 1995 році, стосується не тільки структури ВНЗ, а й організації процесу навчання в ньому. Процес реформування вищої освіти висунув перед ВНЗ багато проблем, які потребують негайного вирішення і разом з тим глибокого розуміння логіки та законів процесу навчання студентів.

Ставлення до студента, який знаходиться у центрі навчального процесу, ґрунтується на повазі його як особистості, урахуванні його особистої думки, спонуканні до активної пізнавальної діяльності, творчості тощо. Ці питання знайшли своє відображення в наукових працях відомих учених: Ш. Амонашвілі, Ю. Бабанського, Л. Виготського, П. Гальперіна, В. Дяченка, А. Смолкіна, В. Шаталова, С. Шевченка та ін. Науковці переконують, що основне завдання в організації навчального процесу полягає насамперед у підвищенні навчально-виховної ефективності занять, і, як наслідок, – у значному зростанні рівня реалізації принципів свідомості, активності та якості знань, умінь і навичок, які набули учні.

Проблема використання в навчальному процесі методів активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів особливої актуальності набула на сучасному етапі становлення та розвитку національної системи освіти, збагаченні її новим змістом. Відомо, ефективність навчання суттєво знижується, коли використовуються пасивні методи дидактичного впливу, відсутній діалог між викладачем і студентом.

З метою формування особистості студента в навчальному процесі сучасна дидактика рекомендує збагачувати традиційні методи навчання

такими прийомами та засобами, які сприяли б формуванню в суб'єктив учіння мотивації учіння, майбутньої професійної діяльності та змістовних життєвих настанов, високого рівня активності й емоційної заангажованості в навчально-пізнавальній діяльності, створенню умов для активного самостійного набуття знань, навичок і вмінь.

Використання цих методів забезпечує тісний зв'язок теорії з практикою, розвиток нестандартного стилю мислення, рефлексії, створює атмосферу співробітництва, творчої співпраці, розвиток навичок спілкування.

Мета статті полягає у висвітленні ролі методів активізації навчально-пізнавальної діяльності майбутніх учителів початкових класів.

Проблема пошуку методів активізації навчально-пізнавальної діяльності навчання була предметом особливої уваги багатьох науковців у різні періоди розвитку нашого суспільства. Науковцями пропонувалися найрізноманітніші варіанти її вирішення: збільшення обсягу навчальної інформації, її стиснення та прискорення процесів зчитування; створення особливих психологічних і дидактичних умов навчання; посилення форм контролю в керуванні навчально-пізнавальної діяльністю; широке використання технічних засобів навчання.

У педагогічній літературі та практиці визначальними рисами активного навчання вважають:

- примусову активізацію мислення – студент змушений бути активним незалежно від його бажання;
- досить довгий час залученості студентів до навчального процесу, оскільки їхня активність має бути стійкою та тривалою (тобто утримуватись на належному рівні);
- самостійне творче вироблення рішень, підвищення ступеня мотивації й емоційності тих, кого навчають;
- постійна взаємодія студентів і викладачів із використанням прямих і зворотних зв'язків [2].

На думку А. Смолкіна, навряд чи можна погодитись із тим, що активна розумова діяльність повинна, або хоча б може бути примусовою, проти бажання студента. Він вважає, що за всіма ознаками ця діяльність може виглядати активною, але скоріш за все вона являє собою імітацію активності. Важко уявити, що примусова навчальна діяльність являє собою справжню активну розумову діяльність і може бути продуктивною, – стверджує автор [3, с. 27].

Можливо, така точка зору відповідає рівню слухачів інститутів післядипломної освіти чи випускників ВНЗ, а для студентів-першокурсників подібна ситуація, нам вважається, цілком допустима.

Під активізацією навчальної діяльності розуміють цілеспрямовану діяльність викладача, зорієнтовану на розробку й використання форм, змісту, засобів і прийомів навчання, які сприяють підвищенню інтересу, самостійності, розвиткові творчої активності студента в процесі засвоєння

знань, формуванні умінь і навичок та їхньому практичному застосуванні, а також у формуванні здібностей прогнозувати ситуацію і приймати самостійні рішення [2].

Активізація процесу навчання означає, перш за все, організацію самостійної роботи студентів: формування у них стійкої потреби до самостійного вивчення спеціальної навчальної, наукової та методичної літератури, такої потреби, яка надалі, вже не у студента, а в учителя, переросте у звичку займатися самоосвітою, що є дуже важливим для подальшого вдосконалення професійної майстерності педагога.

Значний інтерес у професійній освіті викликають активні методи навчання, суть яких – у створенні дидактичних і психологічних умов, які сприяють прояву інтелектуальної особистісної та соціальної активності студентів.

Відомий дидакт Ю. Бабанський активні методи навчання виокремлює в особливу групу. Однак, штучний відрив їх від традиційних методів навчання, на його думку, тільки шкодить теорії та практиці навчальної діяльності, оскільки подібне ставлення лякає деяких педагогів. Учений вважає, що тільки комплексний підхід і застосування традиційних і нетрадиційних методів навчання, їх перенесення на загальну методику навчальної діяльності допоможе успішно розв'язати цю досить складну педагогічну проблему. Саме тому доцільно вводити їх у відповідні групи традиційних методів навчання, які вони збагачуватимуть і вдосконалюватимуть за рахунок нової сучасної методики.

Методи активізації навчально-пізнавальної діяльності – це сукупність способів і прийомів психолого-педагогічного впливу на студентів, що в першу чергу спрямовані на розвиток у них творчого самостійного мислення, активізацію пізнавальної діяльності, формування творчих навичок і вмінь нестандартного розв'язання певних професійних проблем, удосконалення навичок професійного спілкування [5].

Існують різні підходи до класифікації способів активізації пізнавальної діяльності. У якості відмінної ознаки використовують ступінь активізації слухачів або характер науково-пізнавальної діяльності. Так, відрізняються імітаційні методи активного навчання, тобто такі форми проведення занять, під час яких навчально-пізнавальна діяльність будується на імітації професійної діяльності. Всі інші належать до неімітаційних, у тому числі – усі способи активізації пізнавальної діяльності під час лекційних занять.

У свою чергу, імітаційні методи поділяють на ігрові та неігрові. До ігрових належать: проведення ділових ігор, ігрове проектування тощо, а до неігрових – аналіз конкретних ситуацій, розв'язання ситуаційних задач та ін. Правомірність такого підходу не викликає сумнівів у багатьох спеціалістів, що займаються проблемою застосування методів активного навчання і розробкою ділових ігор. Однак, використання тих чи інших методів не є самоціллю. Тому для викладача – організатора навчального процесу – така

класифікація має практичний сенс лише в тій мірі, у якій вона допомагає йому здійснювати цілеспрямований вибір відповідного метода навчання чи їх комплекс для вирішення конкретних дидактичних задач. Ось чому пропонується класифікувати та розглядати різні методи активного навчання за їх призначенням у навчальному процесі.

Звісно, слід мати на увазі, що значна частина методів активного навчання має багатофункціональне значення в навчальному процесі. Наприклад, розбір конкретних ситуацій може бути застосовано для вирішення щонайменше трьох дидактичних задач: закріплення нових знань (отриманих на лекції); удосконалення деяких професійних умінь; активізації обміну знань і досвіду [3].

Однією із сучасних технологій навчання у ВНЗ, що спрямована на створення умов для самовираження і саморозвитку студентів, є особистісно-орієнтована технологія навчання, ефективність якої значною мірою залежить від правильно вибудованого її змісту [4].

Якщо розглядати лекції за способом викладу навчального матеріалу, то до активних методів навчання можна віднести проблемні лекції в самому широкому їх розумінні. Лекції, побудовані у такий спосіб, сприяють розвитку теоретичного мислення, збуджують пізнавальний інтерес до предмета, забезпечують професійну мотивацію, корпоративність.

Семінарські заняття створюють відповідні умови для розвитку творчого професійного мислення, стимулюють пізнавальну мотивацію і дозволяють застосовувати знання у професійній діяльності. Використання знань – це вільне володіння професійною лексикою, тобто точне оперування термінами, поняттями, визначеннями тощо. Семінари складаються з двох взаємопов'язаних ланок – самостійного вивчення студентом програмного матеріалу та обговорення на заняттях результатів пізнавальної діяльності. Вони вчать працювати самостійно, формують навички роботи з літературою, розвивають інтерес до предмету, вчать аргументувати свою відповідь, сприяють зв'язку теорії та практики [1].

Зокрема, під час вивчення на факультеті підготовки вчителів початкових класів Слов'янського державного педагогічного університету курсу «Вступ до спеціальності» проводяться як мішані семінари (залежно від мети), так і семінари-бесіди, семінари-обговорення, комбіновані (за формою проведення) та власне семінари (у залежності від їх складності).

Під час семінарських занять застосовуються імітаційні та неімітаційні методи. До перших належать тренінгові вправи, де студент намагається «приміряти» на себе роль учителя, робить спробу аналізувати різні педагогічні ситуації, знаходити оптимальний варіант їх вирішення. Особливо актуальні та ефективні ці вправи під час опрацюванні таких тем як: «Особистість сучасного вчителя», «Професійне педагогічне спілкування», «Професійне самовиховання майбутнього педагога».

Другі – це творчі домашні завдання, розв'язання нестандартних за-

дач, творчі роботи, які дають можливість формувати знання, професійні вміння та навички студентів шляхом залучення їх до інтенсивної пізнавальної діяльності.

Однією з форм занять є групова консультація, яка проводиться з метою надання слухачам допомоги під час самостійної роботи, при написанні рефератів і виконанні науково-дослідного завдання; при необхідності розглянути питання, які були недостатньо висвітлені під час лекції або на інших заняттях.

Останнім часом у практиці роботи вищої школи використовують нові освітні інформаційні технології. Реалізація вимог інформаційно-технологічного підходу значно підвищує якість навчання, сприяє об'єктивності контролю знань. У зв'язку з цим складання заліку здійснюється з використанням програми конструктора тестів, що значно оптимізує процес: зменшуються витрати часу, знімається нервово напруження, значно підвищується об'єктивність оцінювання тощо.

Спрямованість навчального процесу вищої школи на підвищення якості знань студентів, поглиблення професійної підготовки фахівців вимагає пошуку нових методів і технологій навчання, їх активного впровадження практику. Дидактично обґрунтований і правильно здійснений вибір методів активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів значно підвищує ефективність навчального процесу.

Використання в навчальному процесі вищого закладу освіти технологій особистісно-орієнтованого навчання забезпечує особистісну спрямованість кожного навчального заходу.

Виконана нами робота є певним етапом у дослідженні зазначеної проблеми, що дозволить у подальшому запроваджувати активні методи навчання студентів та ефективні форми контролю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: Методичний посібник для студентів магістратури. – Київ: Центр навчальної літератури, 2003. – 316 с.
2. Кнодель Л.В. Педагогіка вищої школи: Посіб. для магістрів. – К.: Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2008. – 136 с.
3. Смолкин А.М. Методы активного обучения: Науч.-метод. пособие. – М.: Высш. шк., 1991. – 176 с.
4. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи : Навч. посіб. – К.: Академвидав, 2006. – 352 с.
5. Ягупов В.В. Педагогіка: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2002. – 560 с.